

DUMITRU LUPULESCU
ANA-MARIA LUPULESCU

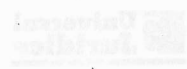
Subiectele dreptului civil

Dumitru LUPULESCU
Ana-Maria LUPULESCU

Subiectele dreptului civil

Subiectele dreptului civil
Dumitru Lupulescu
Ana-Maria Lupulescu
Editura Universul Juridic
București
2017

Editor: Universul Juridic
București

Cuprins

TITLUL I PRELIMINAR

SUBIECTELE DE DREPT CIVIL7

Capitolul I – Subiectele de drept civil7

Secțiunea I – Scurtă prezentare istorică asupra dobândirii de către oameni a calității de subiecte de drept7

Secțiunea a II-a – Persoana fizică și persoana juridică – subiecte de drept civil. Reglementare legală.....14

Secțiunea a III-a – Capacitatea civilă a persoanei.....16

1. Noțiunea capacității civile16

2. Caracterele juridice ale capacității civile.....19

TITLUL II

PERSOANA FIZICĂ.....23

Capitolul I – Capacitatea de folosință a persoanei fizice23

Secțiunea I – Noțiunea și caracterele juridice ale capacității de folosință a persoanei fizice23

1. Noțiunea capacității de folosință.....23

2. Caracterele juridice ale capacității de folosință.....24

Secțiunea a II-a – Conținutul capacității de folosință a persoanei fizice27

1. Noțiunea și regulile de determinare a conținutului capacității de folosință27

2. Îngrădirile capacității de folosință a persoanei fizice29

Secțiunea a III-a – Începutul capacității de folosință a persoanei fizice.....33

1. Momentul dobândirii capacității de folosință. Reglementare legală.....33

2. Recunoașterea drepturilor copilului de la concepțiune35

3. Timpul legal al concepțiunii.....37

Secțiunea a IV-a – Încetarea capacității de folosință a persoanei fizice37

1. Reglementare legală.....37

2. Declararea judecătorească a morții38

3. Comorienții43

Capitolul II – Capacitatea de exercițiu a persoanei fizice45

Secțiunea I – Noțiunea și caracterul capacității de exercițiu a persoanei fizice	45
1. Noțiune	45
2. Caractere juridice	47
Secțiunea a II-a – Felurile capacității de exercițiu	48
1. Considerații introductive	48
2. Lipsa capacității de exercițiu	49
3. Capacitatea de exercițiu restrânsă	52
4. Capacitatea de exercițiu deplină	56
5. Sancțiunea actelor juridice încheiate cu încălcarea dispozițiilor legale privind capacitatea de exercițiu a persoanei fizice	59
Capitolul III – Drepturile personalității	64
Secțiunea I – Noțiunea, natura și caracterul juridice ale drepturilor personalității	64
1. Noțiune și natură juridică	64
2. Caracterele juridice ale drepturilor personalității	65
Secțiunea II – Clasificarea drepturilor personalității	66
1. Reglementare legală	66
Secțiunea a III-a – Protecția juridică a drepturilor personalității umane	80
1. Reglementare legală	80
2. Mijloacele stabilite de Codul civil pentru apărarea drepturilor personalității umane	83
3. Măsuri provizorii	86
Capitolul IV – Atributele de identificare a persoanei fizice	89
Secțiunea I – Considerații generale cu privire la noțiunea și necesitatea identificării persoanei fizice. Natura juridică a atributelor de identificare	89
1. Noțiunea de identificare a persoanei fizice	89
2. Necesitatea identificării persoanei fizice	90
3. Natura și caracterul juridic ale atributelor de identificare	92
Secțiunea a II-a – Numele de familie. Prenumele și pseudonimul persoanei fizice	92
A. Numele de familie	92
1. Evoluția în timp a formării și dobândirii numelui	92
2. Principalele teorii cu privire la natura juridică a dreptului la nume	94
3. Noțiunea și structura numelui	96
4. Dobândirea și stabilirea numelui de familie	98

5. Modificarea numelui de familie	103
6. Deosebiri între modificarea și schimbarea numelui de familie	103
7. Modificarea numelui de familie ca urmare a modificării stării civile	105
8. Schimbarea numelui pe cale administrativă	116
9. Retranscrierea numelui de familie și a prenumelui	121
B. Prenumele și pseudonimul	122
1. Noțiunea și modul de stabilire a prenumelui	122
2. Noțiunea și caracterul juridic ale pseudonimului	124
Secțiunea a II-a – Domiciliul și reședința	126
Domiciliul	126
1. Noțiunea și caracterul juridic ale domiciliului	126
2. Importanța și dovada domiciliului	131
3. Felurile domiciliului	134
Reședința	144
1. Noțiunea și caracterul reședinței	144
2. Importanța și dovada reședinței	146
Secțiunea a III-a – Starea civilă și actele de stare civilă	147
Starea civilă	147
1. Noțiunea și caracterul stării civile	147
2. Conținutul stării civile	154
3. Actele de stare civilă. Scurtă prezentare istorică	155
4. Noțiunea actelor de stare civilă	158
5. Raportul dintre starea civilă și actele de stare civilă	163
6. Proba stării civile	167
Organizarea stării civile	170
1. Organele cu atribuții de stare civilă	170
2. Întocmirea și înregistrarea actelor de stare civilă ale românilor în străinătate și ale cetățenilor străini în România	173
3. Înregistrarea actelor și faptelor de stare civilă produse pe nave, aeronave ori în alte mijloace de transport	175
4. Răspunderea ofițerului de stare civilă	176
Întocmirea actelor de stare civilă	176
1. Noțiunea de înregistrare. Reguli generale privind înregistrările de stare civilă	176
2. Registrele de stare civilă	178
3. Certificatele de stare civilă	179
I. Întocmirea actului de naștere	180
1. Declarația de naștere	180
2. Termenele pentru declararea și înregistrarea nașterii	183
3. Înregistrarea tardivă a nașterii	184

II. Întocmirea actului de căsătorie	185
1. Declarația de căsătorie.....	185
2. Termenul legal pentru încheierea căsătoriei. Opoziții la căsătorie.....	187
3. Încheierea și înregistrarea căsătoriei.....	188
III. Întocmirea actului de deces	190
1. Declarația de deces	190
2. Termenul în care se înregistrează decesul.....	191
3. Înregistrarea decesului stabilit prin hotărâre judecătorească.....	192
IV. Înscrierea mențiunilor în actele de stare civilă	194
1. Reglementare legală.....	194
2. Noțiunea și procedura înscrierii de mențiuni în actele de stare civilă	194
3. Cazurile prevăzute de lege de înscriere a mențiunilor în actele de stare civilă	195
V. Reconstituirea și întocmirea ulterioară a actelor de stare civilă	200
A. Reconstituirea actelor de stare civilă.....	200
1. Înțelesul noțiunii de reconstituire	200
2. Cazurile de reconstituire a actelor de stare civilă.....	201
B. Întocmirea ulterioară a actelor de stare civilă	202
1. Înțelesul noțiunii de întocmire ulterioară a actelor de stare civilă	202
2. Cazurile de întocmire ulterioară a actelor de stare civilă	203
C. Procedura reconstituirii și întocmirii ulterioare a actelor de stare civilă.....	204
1. Reconstituirea și întocmirea ulterioară pe bază de dispoziție administrativă.....	204
2. Reconstituirea și întocmirea ulterioară a actelor de stare civilă pe bază de hotărâre judecătorească	205
VI. Anularea, modificarea, rectificarea sau completarea actelor de stare civilă și a mențiunilor.....	206
A. Anularea, modificarea ori completarea actelor de stare civilă.....	206
1. Reglementare legală.....	206
2. Noțiunea și cazurile de anulare a actelor de stare civilă.....	207
3. Procedura de anulare, modificare sau completare a actelor de stare civilă	210
B. Rectificarea actelor de stare civilă și a mențiunilor înscrise pe acestea.....	211
1. Noțiunea de rectificare	211
2. Deosebiri între rectificarea actului de stare civilă și acțiunea de stat (de stare civilă).....	213
3. Cazuri de rectificare a actelor de stare civilă	215

4. Procedura rectificării actelor de stare civilă.....	218
5. Efectele dispoziției de rectificare a actelor de stare civilă.....	220
Capitolul V – Ocrotirea persoanei fizice prin mijloace de drept civil	221
Secțiunea I – Considerații generale	221
1. Evoluția reglementării juridice a ocrotirii persoanei fizice	221
2. Noțiunea, categoriile de persoane care necesită ocrotire, precum și măsurile de ocrotire prevăzute de lege	227
Secțiunea a II-a – Ocrotirea minorului prin părinți.....	229
1. Noțiunea și principiile ocrotirii părintești.....	229
2. Conținutul ocrotirii părintești.....	232
3. Drepturile și îndatoririle copilului față de părinții săi	235
4. Exercițarea ocrotirii părintești	236
5. Răspunderea pentru neîndeplinirea sau îndeplinirea necorespunzătoare a ocrotirii părintești	237
6. Ocrotirea minorului în situații speciale	239
Secțiunea a III-a – Ocrotirea minorului prin tutelă.....	242
1. Noțiunea și caracterele juridice ale tutelei	242
2. Principiile tutelei	243
3. Cazurile de instituire a tutelei	244
4. Deschiderea tutelei. Desemnarea și numirea tutorelui	245
5. Consiliul de familie	246
6. Exercițarea tutelei	247
7. Încetarea tutelei.....	252
8. Răspunderea tutorelui.....	253
9. Ocrotirea minorului prin curatelă.....	254
Secțiunea a IV-a – Ocrotirea persoanei fizice prin interdicție judecătorească.....	255
1. Noțiunea și condițiile de fond pentru punerea sub interdicție judecătorească a persoanei fizice	255
2. Procedura de punere sub interdicție	258
3. Efectele punerii sub interdicție.....	259
4. Încetarea interdicției	260
Secțiunea a V-a – Ocrotirea persoanei fizice prin curatelă	260
1. Noțiunea și clasificarea curatelelor.....	260
2. Cazurile de instituire a curatele persoanei fizice capabile	262
3. Competența și procedura de instituire a curatele.....	262
4. Conținutul curatele.....	263
5. Înlocuirea curatorului și încetarea curatele.....	264
6. Asistență socială a persoanelor în vârstă.....	265

TITLUL III PERSOANA JURIDICĂ.....266

Capitolul I – Considerații generale cu privire la calitatea de drept civil a persoanei juridice.....266

Secțiunea I – Noțiunea, elementele constitutive, clasificarea și fundamentul juridic al persoanei juridice.....266

1. Noțiunea și elementele constitutive ale persoanei juridice266
2. Conținutul elementelor constitutive ale persoanei juridice.....269
3. Clasificarea persoanelor juridice.....271
4. Fundamentul juridic al persoanei juridice.....272

Capitolul II – Înființarea persoanei juridice.....277

Secțiunea I – Modurile de înființare a persoanei juridice.....277

1. Considerații generale.....277
2. Modurile de înființare a persoanei juridice278
3. Înregistrarea persoanei juridice.....281
4. Nulitatea persoanei juridice283

Capitolul III – Capacitatea civilă a persoanei juridice.....286

Secțiunea I – Capacitatea de folosință a persoanei juridice.....286

1. Noțiunea și caracterele juridice ale capacității de folosință a persoanei juridice286
2. Începutul capacității de folosință a persoanei juridice.....288
3. Conținutul capacității de folosință a persoanei juridice289

Secțiunea a II-a – Capacitatea de exercițiu și funcționarea persoanei juridice.....292

1. Noțiunea și data dobândirii de către persoana juridică a capacității de exercițiu.....292
2. Funcționarea persoanei juridice.....294
3. Participarea persoanei juridice la circuitul civil.....295
4. Unele reguli speciale privind răspunderea civilă a persoanelor de drept public.....297

Capitolul IV – Identificarea persoanei juridice.....298

Secțiunea I – Noțiunea și necesitatea identificării persoanei juridice.....298

1. Noțiune. Reglementare legală.....298

Secțiunea a II-a – Natura și caracterele juridice ale atributelor de identificare a persoanei juridice.....299

1. Natura juridică.....299

2. Caracterele juridice ale atributelor de identificare..... 300

Secțiunea a III-a – Clasificarea și enumerarea atributelor de identificare a persoanei juridice..... 300

1. Clasificarea atributelor de identificare a persoanelor juridice..... 300
2. Enumerarea atributelor de identificare a persoanei juridice 301

Capitolul V – Reorganizarea persoanei juridice..... 306

Secțiunea I – Noțiunea și modurile de reorganizare a persoanei juridice..... 306

1. Noțiunea de reorganizare..... 306
2. Modurile de reorganizare a persoanei juridice 307

Secțiunea a II-a – Fuziunea..... 309

1. Noțiunea de fuziune 309
2. Efectele fuziunii 309

Secțiunea a III-a – Divizarea..... 310

1. Noțiunea și formele divizării..... 310
2. Efectele divizării..... 310

Secțiunea a IV-a – Transformarea..... 312

1. Noțiunea de transformare..... 312
2. Efectele transformării 313

Secțiunea a V-a – Data transmiterii drepturilor și obligațiilor în cazul reorganizării. Opoziții la reorganizare..... 313

1. Data transmiterii drepturilor și obligațiilor în cazul reorganizării 313
2. Opoziții la reorganizare..... 314

Capitolul VI – Încetarea persoanei juridice..... 315

Secțiunea I – Noțiunea și modurile de încetare a persoanei juridice..... 315

1. Noțiunea de încetare a persoanei juridice 315
2. Modurile de încetare a persoanei juridice 315
3. Data încetării personalității juridice 316

Secțiunea a II-a – Dizolvarea persoanei juridice..... 316

1. Noțiunea de dizolvare 316
2. Cauzele de dizolvare și clasificarea lor..... 317

Secțiunea a II-a – 1. Efectele dizolvării..... 319

2. Conținutul lichidării..... 320
3. Destinația bunurilor rămase după lichidare..... 321

Secțiunea a III-a – Desființarea persoanei juridice..... 322

1. Reglementare legală 322
2. Efectele desființării 323

Abrevieri

apud	citat după
C. civ.	Codul civil
C. com.	Codul comercial
C. fam.	Codul familiei
C. mun.	Codul muncii
C. pen.	Codul penal
C. pr. civ.	Codul de procedură civilă
C. pr. fisc.	Codul de procedură fiscală
C. pr. pen.	Codul de procedură penală
c.	contra
CEDO	Curtea Europeană a Drepturilor Omului
CGMB	Consiliul General al Municipiului București
CJCE	Curtea de Justiție a Comunităților Europene (Curtea Europeană de Justiție)
Convenția et alii	Convenția europeană a drepturilor omului și alții (altele)
etc.	etcaetera („și celelalte”)
ex.	(de) exemplu
H.G.	Hotărârea Guvernului
i.d.	id est, „adică”
ibidem	în același loc
idem	același autor
infra	mai jos
loc. cit.	locul citat
n.a.	nota autorului
n.n.	nota noastră (a autorului)
n.r.	nota redacției
nr.	numărul
O.G.	Ordonanța Guvernului
O.U.G.	Ordonanța de urgență a Guvernului
p.	pagina
p.n.	paranteza noastră
par.	paragraful
pct.	punctul
pp.	paginile
supra	mai sus
ș.a.	și alții (altele)
t.	tomul
UE	Uniunea Europeană
urm.	următoarele
vol.	volumul
vs.	versus, „contra”

TITLUL I PRELIMINAR SUBIECTELE DE DREPT CIVIL

Capitolul I

Subiectele de drept civil

Secțiunea I

Scurtă prezentare istorică asupra dobândirii de către oameni a calității de subiecte de drept

Pe toate treptele de dezvoltare a societății, de la apariția statului și dreptului și până în zilele noastre, omul s-a manifestat și continuă să se manifeste în raporturile sale de drept civil, de altfel ca în toate celelalte relații sociale la care participă, atât în mod individual, cât și în colectiv, prin gruparea în forme organizate ca persoane juridice, în condițiile legii.

Raportul juridic este un raport social reglementat și sancționat de o normă juridică. Elementele componente ale oricărui raport juridic sunt subiectele, conținutul și obiectul. Subiecte ale oricărui raport juridic, inclusiv ale raportului juridic civil sunt oamenii, ființe sociale, între care se stabilesc anumite relații sociale care, fiind reglementate de normele de drept, devin raporturi juridice.

Termenul de persoană, în terminologia dreptului, are o semnificație metaforică. El provine din limba latină în care, în limbajul teatrului antic, cuvântul *persona* avea o dublă semnificație: pe de o parte, desemna masca pe care actorul o purta, pe scenă, în timpul spectacolului, iar, pe de altă parte, rolul pe care acesta îl juca în spectacol. Prin extensie, s-a dat cuvântului *persona* înțelesul de rol pe care omul îl ocupă în societate.

Semnificația juridică a cuvântului persoană este omul – subiect al raporturilor juridice și titular de drepturi și obligații. Omul și numai omul, privit fie în mod individual, fie în colectiv, ca persoană juridică, are calitatea de persoană fizică ori juridică, participant ca subiect de drept civil la raporturile juridice¹. Omul este singurul subiect al raporturilor juridice, deoarece conduita umană constituie obiect al reglementării, prin norme juridice, a relațiilor sociale². Într-adevăr,

¹ D. Lupulescu, A.M. Lupulescu, *Atributele de identificare ale persoanei fizice*, Ed. Universul Juridic, București, 2015, p. 22.
² M. Costin, *Mariile instituții ale dreptului civil român*, vol. II, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1984, p. 9.

orice normă juridică prevede o anumită conduită, adică un complex de drepturi și obligații, conduită cerută oamenilor în anumite împrejurări, a cărei nerespectare presupune aplicarea de sancțiuni. Pe de altă parte, drepturile reprezentând interesele oamenilor, interese protejate prin lege în raporturile dintre aceștia, este firesc ca titular al acestor drepturi și obligații să nu poată fi decât omul. „Destinatarul oricărui drept – scria cu mult timp în urmă Ihering – este omul, pentru că orice drept corespunde cu un interes al omului”.

În înțelesul dreptului privat, termenul de persoană desemnează noțiunea de subiect al raporturilor juridice civile, de ființă umană susceptibilă a fi titulară de drepturi și obligații.

Participarea la viața juridică a oamenilor în calitate de subiecte ale raporturilor juridice civile are loc, așadar, fie în mod individual, ca persoane fizice, fie în mod organizat, în condițiile stabilite de lege, ca persoane juridice. În ceea ce privește persoanele juridice ca subiecte de drept, în literatura juridică s-a arătat că „Alături de om, persoană în sens juridic, mai sunt și persoanele morale, ființe ale rațiunii, create de lege și susceptibile de drepturi și îndatoriri. Și în acest caz, vom vedea că tot omul este subiectul juridic, căci ceea ce caută a se realiza prin creațiunea persoanelor morale este ideea unei proprietăți colective, ideea unei proprietăți care nu aparține scopului individual al unei persoane, ci aparține unui scop de interes general”¹. Este vorba, așadar, de a se da o formă juridică unui colectiv de oameni, adică de a se acorda posibilitatea acestui colectiv de oameni de a participa la viața juridică, în calitate de subiect de drept, titular de drepturi și obligații.

Persoană fizică este orice ființă umană care este susceptibilă de a avea drepturi și obligații, adică de a figura ca subiect de drept într-un raport juridic civil. Codul civil în art. 25 alin. (2) formulează următoarea definiție noțiunii de persoană fizică: „Persoana fizică este omul, privit individual, ca titular de drepturi și obligații civile”. Din această definiție rezultă, înainte de orice, că persoana fizică este prin natura ei o ființă umană. Cu alte cuvinte, calitatea de persoană fizică este inherentă omului și se prezintă pentru fiecare ființă umană, în parte, ca fiind aptitudinea de a fi titular de drepturi și obligații civile. Calitatea de persoană a omului începe, fără excepție, odată cu nașterea și încetează prin moarte.

Elementele în baza cărora Codul civil formulează conceptul de persoană fizică, sunt, așadar, existența omului privit individual ca participant la raporturile juridice, precum și aptitudinea recunoscută de lege de a fi titular de drepturi și obligații civile. Orice om are calitatea de subiect de drept, are personalitate juridică, deoarece în drept nu se concep inegalități individuale. Calitățile

particulare (inteligentă, poziție socială etc.) ale ființei umane nu joacă niciun rol în crearea unui raport juridic de drept civil. Pentru a participa la viața juridică în calitate de subiect de drept, persoana fizică – omul – trebuie să îndeplinească o singură condiție: să existe. „Calitatea de subiect de drept civil nu poate fi separată de calitatea de persoană fizică, de om; orice om este subiect de drept civil. Această stare de drept este rezultatul unei evoluții îndelungate a omenirii, care a fost consfințită numai după anul 1789”¹.

„Noțiunea de personalitate nu constituie o creațiune a naturii, ci un concept juridic izvorât ca toate conceptele juridice din experiența vieții sociale, și supus ca atare acelei aprecieri colective, acelei limitări și reglementări care este caracteristică ordinii juridice, adică normelor de drept pozitiv. Ființa omenească – adaugă același autor – nu e o persoană pe terenul dreptului decât în măsura în care puterile sale sunt recunoscute de societate ca susceptibile de a crea o armonie și de a îndeplini prin liberul lor avânt funcțiuni sociale”².

Recunoașterea calității de persoană fizică a oricărei ființe umane este rezultatul unui îndelungat proces de dezvoltare legislativă. Privită în evoluția sa istorică, calitatea de subiect de drept a oamenilor, ca și vocația acestora de a fi purtători de drepturi și obligații au suferit transformări importante atât sub aspectul sferei oamenilor ce puteau avea această calitate, cât și sub aspectul întinderii drepturilor și obligațiilor ai căror titulari puteau fi. Astfel, sclavii erau supuși regimului juridic al bunurilor și neavând calitatea de persoană, nu puteau participa la raporturile juridice. Pedeapsa cu moartea aplicată unui sclav de către stăpânul său a constituit timp de mai multe secole un fapt obișnuit, fără ca statul să intervină în relațiile dintre stăpân și sclav. Lupta sclavilor împotriva stăpânilor, ca și interesul acestora din urmă în a-și asigura forța de muncă și a spori productivitatea muncii au dus, după trecerea unei îndelungate perioade de timp, la luarea unor măsuri de ordin juridic prin care au fost aduse unele îmbunătățiri regimului juridic al sclavilor³. Toate aceste răcoale au avut ca principal obiectiv dobândirea libertății, adică a statutului juridic de om liber.

Trecerea la relațiile de producție feudale a produs o schimbare în regimul juridic al sclavilor cărora li s-a recunoscut o personalitate juridică limitată. Sclavii au fost înlocuiți cu iobagii asupra cărora feudalul avea o proprietate incompletă.

Din punct de vedere social-economic și al largirii sferei subiectelor de drept, orânduirea feudală a reprezentat un progres față de cea sclavagistă. Iobagul era legat de pământ, el putea fi vândut numai odată cu pământul. Sub

¹ E. Lupan, *Drept civil. Persoana fizică*, Ed. Lumina Lex, București, 1999, p. 11.

² M.B. Cantacuzino, *Curs de drept civil*, ed. a II-a, Ed. Ramuri, Craiova, p. 60.

³ Prima răcoală de proporții și de durată a avut loc în Imperiul roman, în Sicilia, începând anul 140 î.H. urmată în anii 74-71 î.H. de cea condusă de Spartacus.

aspect juridic, progresul față de orânduirea sclavagistă l-a constituit recunoașterea calității de subiect de drept iobagului¹.

Deși, în feudalism s-a făcut un pas înainte în direcția lărgirii sferei subiecților de drept și a întregirii calității de subiect de drept a oamenilor, totuși Codul Caragea împărțea „obrazele”, adică persoanele, în slobozi, robi și sloboziți, iar robii aveau aceeași situație juridică ca și animalele². Robia a fost desființată în Moldova în anul 1855, iar în Țara Românească în anul 1856.

În această perioadă, deși iobagii nu aveau niciun drept asupra pământului pe care îl lucrau, ei aveau gospodăriile lor, iar în anumite cazuri vite și chiar inventar agricol. Viața lor nu mai depindea de bunul plac al stăpânului, iar cu privire la bunurile iobagului, drepturile stăpânului erau limitate³.

În țara noastră iobăgia a fost desființată prin Legea rurală din 14 august 1864, adoptată la inițiativa domnitorului Alexandru Ioan Cuza și a lui Mihail Kogălniceanu.

În egală măsură, în vechiul drept francez era reglementată instituția morții civile. Aceasta reprezenta o ficțiune a legii, în virtutea căreia o persoană care trăia era considerată moartă din punct de vedere juridic. Moartea civilă era nu numai consecința pedepsei capitale, dar și cea a pedepsei cu munca silnică pe viață sau cu deportarea; condamnatul, deși în viață, era considerat mort, principalele efecte fiind deschiderea succesiunii, desfacerea căsătoriei și pierderea drepturilor civile și politice. Instituția morții civile a fost reglementată și în Codul lui Napoleon, însă a fost desființată în Franța în 1854, iar Codul nostru civil nu a mai preluat-o.

Începând din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, odată cu punerea în aplicare a Codului civil de la 1864, în legislația noastră s-a conturat calitatea de subiect de drept a omului, foarte apropiată de accepțiunea de astăzi. Astfel, în dreptul român a fost consacrat principiul potrivit căruia orice om se naște liber și cu facultatea de a avea drepturi și obligații; orice om este o persoană fizică în sens juridic, iar limitele personalității sale sunt nașterea și moartea.

Alături de persoanele fizice au avut calitatea de subiecte ale raporturilor juridice civile și persoanele juridice, ca subiect colectiv de drept civil.

În istoria dreptului aplicat pe teritoriul țării noastre, prima și cea mai importantă persoană juridică, tipică pentru dreptul sclavagist, a fost statul⁴. Calitatea de

¹ C. Stătescu, *Drept civil. Persoana fizică. Persoana juridică. Drepturile reale*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1970, p. 40.

² M.A. Dumitrescu, *Manual de drept civil*, Ed. Librăria Alcala&Comp., București, 1920, p. 34.

³ I. Christian, *Capacitatea de folosință*, în lucrarea colectivă *Persoana fizică în dreptul RPR*, Ed. Academiei, București, 1963, p. 22.

⁴ I. Christian, *Teoria persoanei juridice*, Ed. Academiei, București, 1964, p. 51.

subiect de drept civil a statului se întemeia pe existența unei organizări și a unui patrimoniu propriu care îi permiteau să participe la circuitul civil ca persoană juridică, iar în virtutea suveranității nu era supus niciunei restricții de ordin formal, juridic pentru a lua ființă și a funcționa.

Alături de stat, persoane juridice au fost subdiviziuni ale statului ca municipiile, coloniile, precum și diferitele colegii, ca de exemplu colegii ale preoților, funcționarilor și meșteșugarilor¹. Ele erau organizate și funcționau în baza unor statute proprii, fiind administrate de persoanele fizice ce le compuneau, alese potrivit statutului lor de funcționare, și își încetau existența prin atingerea scopului pentru care au fost înființate, dacă desfășurau activități potrivnice ordinii de stat sclavagiste, precum și prin scăderea numărului membrilor sub cel minim stabilit prin statut. Tuturor acestor persoane juridice existente pe teritoriul Daciei li se aplica legislația romană².

În orânduirea feudală, corespunzătoare noilor relații de producție și sociale, au continuat să ia ființă noi persoane juridice. În această perioadă, biserica avea un rol preponderent în toate domeniile vieții sociale și economice. Datorită acestei poziții preponderente a bisericii, principalele persoane juridice ale orânduirii feudale erau așezămintele bisericești (biserici, mănăstiri, episcopii, mitropolii etc.). Ca subiecte de drept aceste așezăminte erau fundații, ele fiind principalele subiecte colective de drept civil ale acestei perioade. Patrimoniul așezămintelor bisericești era format dintr-o avere imensă, ceea ce le permitea să desfășoare o activitate economică intensă. Astfel, pentru a da un singur exemplu, mănăstirea Cozia, zidită în anul 1388, înzestrată de Mircea cel Bătrân, avea în secolul al XVI-lea un domeniu care se compunea din 37 de sate, 12 mori, 7 bălți, o stradă în Râmnic și 10 case la Târgoviște.

Având în vedere activitatea economică desfășurată de fundațiile bisericești, ele participau în circuitul civil ca subiecte de drept la foarte multe și tot mai variate raporturi juridice de drept civil și de drept procesual civil (legate, donații, vânzări-cumpărări, schimburi, închirieri etc.).

Până la adoptarea Codului Calimach, reglementarea juridică a fundațiilor bisericești a fost fragmentară și nesistematizată. Acest cod, printr-o serie de texte, le consacră personalitatea și a reglementat atât condițiile de existență, cât și conținutul capacității de drept a acestora.

În afara așezămintelor bisericești au mai fost considerate persoane juridice (morale) școlile, așezămintele de binefacere (aziluri, orfelinate), spitalele, frățiile și breslele de meșteșugari, gildele de negustori, precum și asociațiile de calfe.

¹ D. Tudor, *Istoria sclavagismului în Dacia romană*, Ed. Academiei, București, 1957, p. 154.

² E. Lupan, *Drept civil. Persoana juridică*, Ed. Lumina Lex, București, 2000, p. 10.

Cu privire la reglementarea legală a persoanelor juridice din această perioadă istorică, unele referiri sumare și fragmentare erau cuprinse în legislația acelor timpuri, cum ar fi pravila lui Vasile Lupu, care cuprindea unele aspecte privind apărarea proprietății bisericilor, pravila lui Matei Basarab, în care erau cuprinse norme juridice privitoare la îndeplinirea condițiilor materiale și formal-juridice de întemeiere a bisericilor și mănăstirilor, iar mai târziu în Codicele lui Andronache Donici¹. Breslele au existat la noi încă înainte de anul 1367, ele fiind menționate într-un act al orașului Bistrița din ianuarie 1367, iar cu un an anterior au fost reînnoite statutele breslelor din orașele Sibiu, Sighișoara, Sebeș și Orăștie².

Destrămarea orânduirii feudale și apariția zorilor societății capitaliste au lărgit în mod considerabil câmpul de activitate al comerțului, luând o amploare însemnată meșteșugurile, iar în agricultură s-a dezvoltat sistemul luării în arendă a terenurilor și a apărut munca salariată. Toate acestea au determinat adoptarea unor noi reglementări juridice cu privire la persoanele juridice.

Primul act normativ prin care s-a consacrat o reglementare generală a persoanei juridice, în țara noastră, a fost Codul Calimach, în vigoare în Moldova între 1817 și 1865, respectiv anul în care a fost pus în aplicare Codul civil³. Caracteristic pentru acest act normativ este faptul că s-a dat reglementare juridică unor subiecte colective de drept civil care au luat ființă în cadrul unor relații sociale mai largi, cum ar fi, spre exemplu, transformarea vechilor confrerii pastorale în asociații de oieri, denumite tovărășii, care puteau fi înființate numai în condițiile stabilite de către acest cod. Din prevederile Codului Calimach rezultă ca fiind persoane juridice (persoane moralicești) statul, societățile, mici sau mari, tovărășiile, breslele meșteșugarilor, obștile, bisericile, mănăstirile, fundațiile și instituțiile de stat.

Cu toate acestea, Codul civil din anul 1864, ca și Codul francez ce i-a servit de model, nu a cuprins o reglementare sistematică și atotcuprinzătoare a persoanei juridice, mărginindu-se ca, în mod fragmentar, în unele texte răzlețe să facă referiri la persoana juridică. Codul civil n-a cuprins dispoziții cu privire la condițiile de fond și formal-juridice pentru înființarea persoanelor juridice și nici în privința conținutului capacității acestora, cu excepția alin. 2 al art. 475, potrivit căruia „Bunurile care nu sunt ale particularilor sunt administrate și nu

¹ I.M. Bujoreanu, *Colecțiune de legiurile României vechi și cele câte s'au promulgat de la 1 ianuarie 1875 și până la finele anului 1885: Legi, tratate, decrete*, vol. 3, Tipografia Academiei Române, București, 1885, p. 17; coord. I. Ceterchi, *Istoria dreptului românesc*, Ed. Academiei, București, 1980, p. 103.

² Șt. Pascu, *Meșteșugurile din Transilvania până în secolul XVI*, Ed. Academiei, București, 1954, p. 76.

³ Fără a fi o copie sau o traducere a Codului civil austriac, Codul Calimach are o reglementare asemănătoare acestuia. În legătură cu deosebirea de fond și de formă dintre cele două acte normative, a se vedea A. Rădulescu, *Izvoarele Codului Calimach*, Academia Română, București, Cultura națională, 1927, p. 20; în același sens, I. Christian, *op. cit.*, p. 93.

pot fi înstrăinate decât după regulile și formele prescise anume pentru ele”. Această atitudine de ostilitate față de persoana juridică a autorilor Codului civil a fost determinată de teama ca pe această cale să nu reînvie reminiscențele orânduirii feudale a organizărilor colective. Pentru același motiv, deși Codul civil reglementează pe larg societățile civile, totuși nu le-a acordat personalitate juridică, recurgându-se la dispozițiile art. 236 C. com. din anul 1887, potrivit căruia „societățile civile vor putea să împrumute formele societății pe acțiuni, devenind astfel persoane juridice și păstrându-și totodată și caracterul civil” De altfel, însăși terminologia folosită pentru desemnarea acestui subiect colectiv de drept civil nu era unitară⁴.

Unele îmbunătățiri ale regimului juridic al persoanei juridice au fost aduse prin adoptarea Codului de comerț din anul 1887, care a stabilit statutul de drept civil al societăților anonime pe acțiuni și al societăților de drept comercial, în general. Codul comercial a prevăzut condițiile de fond și formal-juridice de înființare a societăților comerciale, precum și capacitatea juridică și modul lor de funcționare.

Un moment important în evoluția reglementării juridice a persoanelor juridice l-a constituit adoptarea, la 5 februarie 1924, a Legii nr. 21 pentru persoanele juridice, prin care s-a înfăptuit unificarea dreptului în acest domeniu⁵. Această lege a reprezentat un real progres nu numai sub aspect legislativ, dar și din punct de vedere al teoriei dreptului, ea consacrand definitiv teoria realității privind personalitatea juridică. În legătură cu aceasta, în doctrina juridică s-a arătat că „este o erezie a se susține că gruparea omenească nu este o realitate, nu este o forță distinctă, separată de membrii componenți, având calități deosebite de ale membrilor, având o voință independentă de aceea a fiecărui membru și care este rezultanta voinței tuturor”⁶. În privința înființării persoanelor juridice, în susținerea teoriei realității persoanelor juridice, un alt eminent jurist, M.B. Cantacuzino, arăta: „Creațiunea unei persoane juridice deriva nu din puterea statului, ci din dreptul ce-l are individul de a dispune de libertatea și de proprietatea sa, pentru satisfacerea unor nevoi colective și pentru îndeplinirea unor scopuri sociale”⁷.

O reglementare generală cu privire la persoana juridică a fost adoptarea, în anul 1954, a Decretului nr. 31/1954 privitor la persoanele fizice și juridice⁸ și a

⁴ Astfel, în art. 96 C. civ. folosea termenul de persoană juridică, iar în art. 817, expresia de persoană morală.

⁵ Legea nr. 21/1924, publicată în M. Of. nr. 27 din 6 februarie 1924, cu modificările sale ulterioare, a fost abrogată prin O.G. nr. 26/2000 cu privire la asociații și fundații, publicată în M. Of. nr. 39 din 31 ianuarie 2000.

⁶ P. Negulescu, *Tratat de drept administrativ*, ed. a 4-a, Ed. Marvan, București, 1934, p. 90.

⁷ M.B. Cantacuzino, *Despre libertatea individuală și persoanele juridice*, Ed. Cartea Românească, București, 1924, p. 27.

⁸ Publicat în B. Of. nr. 8 din 30 ianuarie 1954.

Decretului nr. 32/1954 pentru punerea în aplicare a Codului familiei și Decretului privitor la persoanele fizice și persoanele juridice¹, în prezent abrogate².

După evenimentele din decembrie 1989, în noile condiții social-economice și politice a început elaborarea unei noi legislații în acest domeniu, în cadrul căreia actul normativ cel mai important l-a constituit Codul civil³, care consacră persoanei juridice Titlul IV din Cartea I – Despre persoane.

Secțiunea a II-a

Persoana fizică și persoana juridică – subiecte de drept civil.

Reglementare legală

Subiecte ale raporturilor juridice nu pot fi decât oamenii, priviți fie individual, ca persoane fizice, fie colective de oameni grupați în forme organizate, ca persoane juridice, în condițiile stabilite de lege. Indiferent de forma lor de organizare, la baza formării și funcționării persoanelor juridice, ca subiect de drept, sunt tot ființele umane, adică oamenii.

Statutul legal al omului de a participa ca subiect de drept, individual sau în colectiv, respectiv ca persoană fizică sau juridică, la raporturile juridice de drept civil, pentru a deveni titular de drepturi și obligații, este stabilit de lege.

Codul civil, în art. 25 alin. (1), prevede că „Subiectele de drept civil sunt persoanele fizice și persoanele juridice”. Codul nu se mărginește însă numai a stabili care sunt subiectele de drept civil, ci în alineatele (2) și (3) ale aceluiași text definește noțiunea de persoană fizică și de persoană juridică. Astfel, în alin. (2) al art. 25 se prevede că „Persoana fizică este omul, privit individual, ca titular de drepturi și obligații civile”, iar în alin. (3) se arată că „Persoana juridică este orice formă de organizare care, întrunind condițiile cerute de lege, este titulară de drepturi și obligații civile”.

Din aceste prevederi legale rezultă că persoana fizică este omul, privit individual, tocmai pentru a o deosebi de persoana juridică, care este un subiect colectiv de drept. Posibilitatea ca persoana juridică să fie formată din mai multe persoane fizice, dar și juridice rezultă din însăși definiția formulată acestui subiect de drept civil ca fiind „orice formă de organizare” care întrunește condițiile prevăzute de lege de a fi titulară de drepturi și obligații civile. Aceasta înseamnă că persoana juridică, care poate fi alcătuită dintr-o singură persoană fizică, din mai multe persoane fizice ori din mai multe persoane juridice, dobândește

¹ Publicat în B. Of. nr. 9 din 31 ianuarie 1954.

² Ambele decrete au fost abrogate prin art. 230 din Legea nr. 71/2011 pentru punerea în aplicare a Legii nr. 287/2009 privind Codul civil, publicată în M. Of. nr. 409 din 10 iunie 2011.

³ Legea nr. 287/2009 privind Codul civil a fost republicată în M. Of. nr. 505 din 15 iulie 2011.

calitatea de subiect de drept dacă întrunește condițiile prevăzute de lege pentru a fi titulară de drepturi și obligații civile. În toate cazurile, indiferent de forma lor de organizare, persoanele juridice nu pot fi formate decât din colectivități umane care trebuie să ia naștere și să funcționeze în condițiile prevăzute de lege. Cu alte cuvinte, persoana juridică poate lua ființă din inițiativa unei singure persoane fizice, a unui colectiv de persoane fizice sau a mai multor persoane juridice care există deja.

Fiind vorba de subiecte de drept civil, dispozițiile legale prevăd, în mod expres, că atât persoana fizică, cât și persoana juridică sunt titulară de drepturi și obligații civile. Omul, privit individual, ca și persoana juridică, de altfel, pot fi subiecte de drept și ale altor raporturi juridice, cum ar fi cele de muncă, financiare, administrative etc., însă în astfel de raporturi ele sunt titularii drepturilor și obligațiilor ce alcătuiesc conținutul acestor raporturi, reglementate de alte ramuri de drept.

Privite în contextul general al subiectelor de drept, subiectele de drept civil, persoana fizică și juridică, reprezintă diferența specifică față de toate celelalte subiecte de drept, de care se deosebesc prin aceea că ele sunt titulară de drepturi și obligații civile. Cu alte cuvinte, subiect de drept civil poate fi fie o persoană fizică, fie o persoană juridică, care au calitatea de a fi titulară de drepturi și obligații civile. Numai având calitatea de titulară de drepturi și obligații civile o persoană fizică sau juridică devine subiect de drept civil. Pentru a deveni subiect de drept civil, adică titular de drepturi și obligații civile, persoana fizică și juridică trebuie să participe efectiv la raporturi juridice civile al căror conținut este format din drepturi și obligații civile.

Din participanți virtuali cărora legea le recunoaște aptitudinea de a dobândi drepturi și obligații civile, persoana fizică și cea juridică devin participanți efectivi, subiecte concrete de drept civil, prin participarea nemijlocită la raporturile juridice de drept civil, devenind titulari de drepturi subiective și de obligații civile. Exercițarea drepturilor recunoscute de lege și executarea obligațiilor asumate de către subiectele de drept are loc în cadrul unor raporturi juridice de drept civil. În legătură cu aceasta, în literatura de specialitate s-a subliniat că „sintagma subiect de drept desemnează în egală măsură atât participantul la raporturile juridice – titularul de drepturi și obligații –, cât și vocația unui atare titular de a participa la asemenea raporturi, concretizată în aptitudinea de a-și pune în valoare drepturile și obligațiile ce-i sunt recunoscute, respectiv impuse”¹.

Termenul de subiect de drept civil se înfățișează, pe de o parte, ca fiind aptitudinea persoanelor fizice și juridice de a avea drepturile și obligațiile prevăzute de legislația în vigoare, iar, pe de altă parte, ca fiind participarea acestora la raporturile juridice ca titulari de drepturi și obligații civile. Aceste două

¹ M. Costin, *op. cit.*, p. 9.

elemente alcătuiesc esența calității de subiect de drept civil, ambele elemente presupunându-se și condiționându-se reciproc. Într-adevăr, aptitudinea persoanei de a avea drepturi și obligații civile, adică capacitatea juridică, este inseparabil legată de posibilitatea recunoscută de lege persoanelor fizice și juridice de a participa la raporturile juridice și a deveni titular de drepturi și obligații civile. Ele derivă unul din celălalt și împreună determină calitatea de subiect de drept civil a persoanelor fizice și juridice. Concepută în acest fel, calitatea de subiect de drept civil a persoanelor fizice și juridice presupune existența capacității civile, adică a aptitudinii generale și abstracte a persoanei de a avea drepturi și obligații civile, precum și participarea acesteia la raporturile juridice în vederea dobândirii de drepturi și obligații civile¹.

Codul civil nu se limitează numai a stabili care sunt subiectele de drept civil, respectiv persoana fizică și juridică, ci în art. 26 prevede că „drepturile și libertățile civile ale persoanelor fizice, precum și drepturile și libertățile civile ale persoanelor juridice sunt ocrotite și garantate de lege”. Mijloacele de ocrotire și garantare a acestor drepturi și libertăți sunt foarte variate, începând cu perioada de concepție a copilului și terminând cu decesul persoanei fizice ori încetarea persoanei juridice.

În conformitate cu prevederile art. 27 C. civ., cetățenii străini și apatrizii sunt asimilați, în condițiile legii, cu cetățenii români, în ceea ce privește drepturile și libertățile lor civile. Asimilarea se aplică în mod corespunzător și persoanelor juridice străine. În privința conținutului și sferei drepturilor și libertăților civile ale cetățenilor străini și apatrizilor trebuie avută în vedere nu numai legislația română, ci și legislația internațională, cum ar fi Declarația Universală a Drepturilor Omului, precum și pactele și celelalte tratate la care România este parte. De asemenea, în această materie, normele dreptului Uniunii Europene se aplică în mod prioritar, indiferent de calitatea sau statutul subiectelor de drept.

Secțiunea a III-a

Capacitatea civilă a persoanei

1. Noțiunea capacității civile

Calitatea de subiect de drept a persoanei fizice și juridice presupune cu necesitate existența capacității civile, adică a aptitudinii generale și abstracte de a avea drepturi și obligații civile, precum și de a-și exercita drepturile și obligațiile civile prin încheierea de acte juridice. Capacitatea civilă este elementul

¹ A se vedea, mai amănunțit, D. Lupulescu, *Dreptul de proprietate personală*, Ed. Științifică, București, 1967, p. 32.

esențial și definitoriu al calității de subiect de drept al persoanelor fizice și juridice.

Capacitatea civilă, prevede alin. (1) al art. 28 C. civ., „este recunoscută tuturor persoanelor”. Față de formularea cu caracter general conținută în textul menționat, această recunoaștere privește, deopotrivă, atât persoanele fizice, cât și persoanele juridice. De asemenea, în alin. (2) al aceluiași text de lege se menționează că, sub aspect structural, capacitatea civilă este alcătuită din capacitatea de folosință, adică din aptitudinea persoanei de a avea drepturi și obligații civile și, cu excepția cazurilor prevăzute de lege, și din capacitatea de exercițiu, prin care se înțelege aptitudinea persoanei de a încheia singură acte juridice civile. Din aceste prevederi legale se desprinde concluzia că, deși Codul civil nu formulează o definiție a capacității civile, totuși stabilește elementele componente ale acesteia, în așa fel încât se poate considera că prin capacitate civilă se înțelege aptitudinea tuturor persoanelor fizice și juridice de a avea drepturi și obligații civile, precum și de a încheia singure acte juridice civile, în condițiile stabilite de lege.

În temeiul prevederilor constituționale cu privire la egalitatea tuturor persoanelor în fața legii și a dispozițiilor actelor normative internaționale la care România este parte, în art. 30 C. civ. se consacră principiul egalității persoanelor fizice și juridice în fața legii civile. Într-adevăr, rasa, naționalitatea, culoarea, originea etnică, vârsta, sexul sau orientarea sexuală, opinia, convingerile personale, apartenența politică, sindicală, la o categorie socială ori la o categorie defavorizată, averea, originea socială, gradul de cultură, precum și orice altă situație similară nu au nicio influență asupra capacității civile. Tot astfel, nimeni nu poate fi îngrădit în capacitatea sa de folosință sau lipsit, în tot sau în parte, de capacitatea sa de exercițiu, decât în cazurile și condițiile expres prevăzute de lege. De asemenea, nimeni nu poate renunța, nici în tot și nici în parte, la capacitatea de folosință sau la capacitatea de exercițiu.

Sub aspectul structurii sale, capacitatea civilă cuprinde două elemente fundamentale: capacitatea de folosință și capacitatea de exercițiu. În legătură cu aceasta, în literatura de specialitate s-a subliniat că „noțiunea de capacitate civilă se înfățișează ca o noțiune sintetică generală: capacitatea de folosință și capacitatea de exercițiu alcătuiesc împreună capacitatea civilă a persoanei”¹.

Problema elementelor ce alcătuiesc capacitatea civilă, precum și cea privind întinderea acesteia la toate ramurile de drept ori numai la dreptul civil au constituit în literatura de specialitate obiect de controversă. În rezolvarea acestei controversă au fost propuse două soluții, diametral opuse. Astfel, într-o primă părere s-a considerat că noțiunea de capacitate civilă este de aplicație generală, ea desemnând capacitatea generală a persoanei, în înțeles de capacitate în

¹ C. Stătescu, *op. cit.*, p. 17.